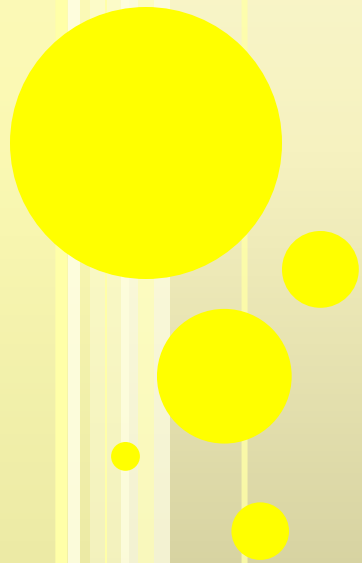

ЛЕКЦІЯ 6-7

КУЛЬТУРА БАРОКО ТА РОКОКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРИ ЄВРОПИ XVII СТ.

- Реформація, що розпочалась в епоху Відродження, була вже зародком культури нового типу. Вона проклала дорогу до переосмислення догматів християнства. Протестантизм самим фактом свого існування утверджував можливість різного тлумачення священного писання.
- Духовна атмосфера в суспільстві змінилась під впливом Англійської революції у XVII ст., а потім Французької у XVIII ст. — вони ознаменували настання нової ери у історії Європи і становлення нової європейської культури.
- За соціальним змістом це був період формування і утвердження в Європі буржуазних соціальних відносин. У даному випадку йдеться про фіксацію того факту, що центр життя виробничої, культурної, соціально-політичної діяльності змістився у міста, де бурхливо почали розвиватися різноманітні форми промислової діяльності. Це призвело до появи машинного виробництва, яке революціонізувало всю людську діяльність взагалі.

- Відбувались зміни у суспільних стосунках: розриваються колишні зв'язки особистої залежності людини від людини, зникає «велика сім'я», а натомість з'являється вільний, автономний індивід що є засадою явища під назвою «буржуазний індивідуалізм». Все це спричиняє шалене прискорення темпів життя. Зростання масштабів соціальної динаміки.
- Відбуваються величезні зміни у розвитку наукового природознавства і філософії. Галілей вперше звернув увагу на розробку методології науки. Йому належить думка, що наука має спиратися на спостереження і експерименти і користування математичною мовою. Саме на цій основі Ньютон створив класичну механіку. Видатні філософи XVII ст. — Ф.Бекон, Т.Гобс, Ф.Декарт, Б.Спіноза, Г. Лейбніц та інші — звільнили філософію від схоластики і повернули її обличчям до науки. Основою філософського пізнання для них стала не сліпа віра, а розум, що спирається на логіку і факти.

Відбулись суттєві зрушення і в інших **сферах духовного життя**:

- - з'являється мистецтво в його розумінні, тобто мистецтво світське, автономне у своєму розвитку;
- - народжується роман як літературний жанр, опера, сучасний театр, архітектура масових забудов, промислова архітектура;
- - виникають національні Академії наук, з'являються перші газети та часописи, у тому числі і наукові, з'являється міський транспорт.

НОВИЙ СВІТОГЛЯД:

- - світ тепер розглядається як об'єкт, на який спрямовується людська активність, а сама людина — як суб'єкт, тобто вихідний автономний пункт активності;
- - світ постає в якості нескладного механізму, типовим взірцем якого був механічний годинник;
- - людина повинна пізнати цей механізм та опанувати його (гасло «Знання є сила» стає показовим у цьому плані);
- природа тепер поділяється на живу та неживу, але і та, і інша є лише основою для росту людської могутності;
- - людина, спираючись на свій розум, повинна перетворити середовище своєї життєдіяльності, зробивши його оптимальним.

- З XVII ст. бере початок і інша особливість культури Нового часу — її багатонаціональність, багатомовність. Середньовічна латинь вступила місце національним мовам; і це, з одного боку, збагатило європейську культуру традиціями і досвідом народної творчості, а з іншого — зробило досягнення культури більш доступним для народів Європи. Розпочався підйом національних культур, що стало базою розвитку загальноєвропейської культури, єдиної у своїй багатоманітності.
- Розквіт європейської культури став результатом взаємообміну між культурними досягненнями європейських держав. Контакт і взаємодія культур — це одна із рішучих умов культурного прогресу, що вивело Європу у Новий час на передові позиції у світі.
- В українському мистецтві XVII-XVIII століть відбився пафос національно-визвольної боротьби. В цей час виробляються форми так званого українського бароко, своєрідність якого значною мірою обумовлена впливом національного фольклору.

- XVIII століття увійшло в історію як століття Просвітництва, воно визначило основні тенденції, які сформували зміст європейської культури Нового часу. Істотне місце в культурі займають проблеми, зв'язані з обґрунтуванням економічних, політичних, правових, моральних принципів суспільного життя, з пошуком більш сучасних форми організації (ідеї англійської політичної економії, утопічний соціалізм). В мистецтві виникає **сентименталізм** і **романтизм** — стилі, які відображували різні реакції людей на нові умови суспільного буття.
- Європейська культура проймається духом діловитості, практицизму, утилітаризму, породжених буржуазним підприємництвом. Протестантські ідеали особистої відповідальності людини перед Богом і людьми за виконання своїх людських обов'язків сприяють формуванню доброчесного відношення до праці, сім'ї, особистості, без чого був би неможливий розвиток капіталізму. Динамічність, активність, націленість на отримання вигоди стають відтепер виправданими культурними нормами людської поведінки.

- В художній літературі одним із головних напрямків стає реалізм. Успіхом у публіки користується жанр **роману**, який надав широке багатопланове зображення дійсності (Бальзак, Золя, Дікенс та ін.). в образотворчому мистецтві релігійна тематика відходить на другий план. Отримують поширення романтико-героїчні полотна (Жеріко, Делякруа), реалістичний портретний і пейзажний живопис, сцени із народного життя, побутовий жанр, сатирична графіка, історичні сюжети (Гойя, Енгр, Констебль, Коро, Мілле, Курбе, Дом'є, Менхель та інші).
- Розвиток знань, зростання освіти, розглядаються як рушійна сила суспільного прогресу. Вчені і філософії стають на протязі всього Нового часу «володарями думок» в суспільстві. Європейська культура в цілому набуває переважно **раціонального характеру**.

НАУКОВІ ВІДКРИТТЯ XVII ст.

У XVII столітті відбулася науково-технічна революція, яка заклала основи багатьох сучасних наук, таких як математика, астрономія, медицина і механіка.

- **Микола Коперник** пише книгу «Про обертання небесних сфер», яка виходить в 1543 році і руйнує геоцентричну теорію Птолемея і систему Аристотеля. Коперник доводить, що нерухомим центром є Сонце, а не Земля, розташовує в правильному порядку планети за ступенем їх віддаленості від Сонця.
- Датський астроном **Тихо Браге**, який помітив в 1572 році наднову зірку, видає перший сучасний каталог зірок і виготовляє цілий набір астрономічних приладів.
- Першу конструкцію телескопа пропонує **Ганс Ліпперсгей**, голландський виробник лінз. Він представив своє творіння в Гаазі в 1608 році.
- **Галілео Галілей**, використовуючи підзорну трубу Ліпперсгея, відкриває свій власний телескоп і відкриває безліч зірок, супутників, плями на Сонці і навіть кратери на Місяці. У 1632 році він пише книгу на захист геліоцентричної теорії «Діалог про дві найголовніші системи світу».

- **Йоганн Кеплер** відкриває три закони руху планет і доводить, що планети обертаються навколо Сонця по еліптичних орбітах. Закон площ Кеплера — це перші математичний опис рухів планет.
- **Ісаак Ньютон** (1642-1727) пише працю «Математичні начала натуральної філософії», в якому формулює три закони руху матеріальних об'єктів і демонструє, що земна і небесна сфери діють за одним і тим же законам природи. Більше того, він математично обґрунтовує закон всесвітнього тяжіння, відкриває хвильову природу світла і поділяємо білий колір на спектральні.
- Англійський учений **Вільям Гарвей** (1578-1657) доводить, що кров циркулює по замкнутому колу завдяки серцю, а не печінки, як припускали раніше.
- **Блез Паскаль** (1623-1662) сконструював в 1640-х роках перших предок комп'ютера — підсумовальну машину. Через 30 років **Готфрід Вільгельм Лейбніц** (1646-1716) винаходить машину, що робить множення.

Бароко — стиль і напрям в мистецтві XVII—XVIII століть, який найбільше виявив себе в архітектурі і образотворчому мистецтві. Культура бароко розвинулася передовсім у католицьких країнах.

Стиль бароко сформувався в кінці XVII ст. в Італії як наслідок кризи гуманізму.

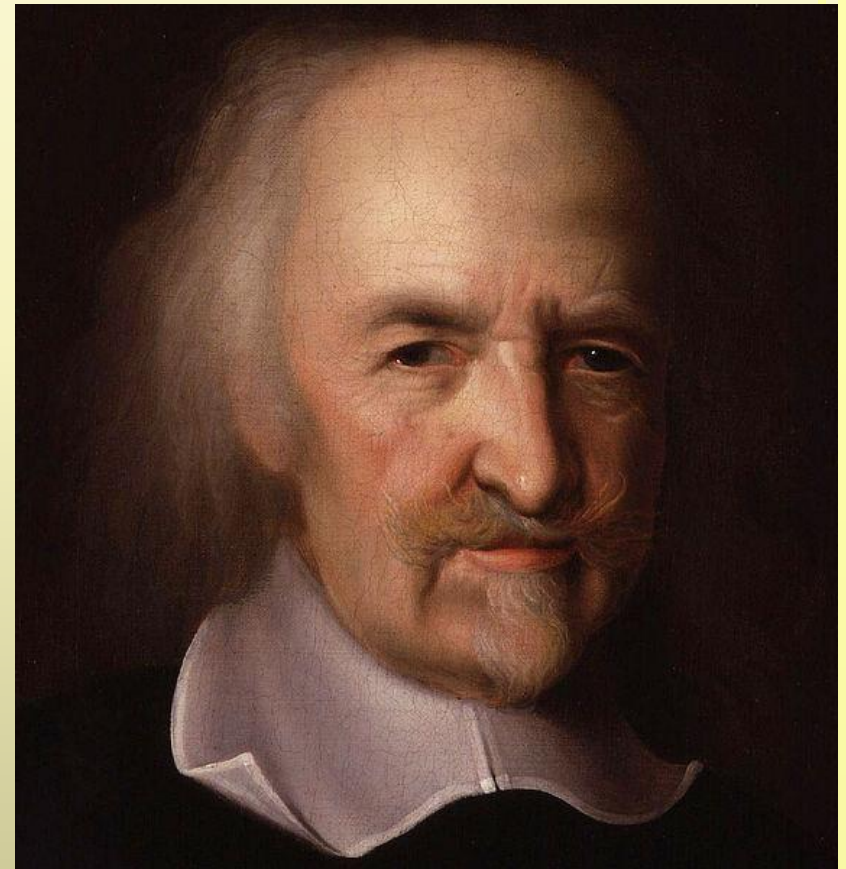
Походження терміну:

- від італ. *barocco* — химерний, вибагливий, дивний, чудернацький, схильний до надмірностей;
- від порт. *perola barroca* — перлина неправильної форми.

Світогляд і філософія бароко:

- «природний стан (state of nature) — анархія, війна всіх проти всіх» (Томас Гоббс);
- ідея «облагородження», впорядкування природи на началах розуму;
- ідея «сплячого Бога» — деїзм: Бог, створивши світ, не торкається справ Всесвіту.

Томас Гоббс

БУДІВЕЛЬНА ТЕХНІКА БАРОКО

- Частим стає використання цегли і штукатурки. Зазвичай товстим шаром штукатурки покривалася масивна стіна, викладена з цегли і з каменю, а іноді з їх поєднання.
- Поверхні стін зовні і всередині були багато прикрашені архітектурними деталями, виконаними з того ж матеріалу.
- Досвідчені майстри-штукатури створюють багату палітру архітектурних барокових форм і деталей, тому архітектуру бароко іноді також називають «штукатурної архітектурою».
- Важливим засобом організації простору знову стає звід, але барочні простори перекриті різними типами зведень: зімкнутим, вітрильним, хрестовим і куполом. Однак дуже часто зустрічаються і нові типи склепінь, утворених складними склепінчастими перетинами, які могли зводити тільки дуже досвідчені будівельники.

БАРОКО відобразило уявлення про вічний рух Всесвіту. В архітектурі хвилясті лінії і надлишок декору породжували ілюзію просторового руху й експресії, спіралеподібні колони, що зникали у вишині, наближали до небес; розкішні сади і інтер'єри виражали пафос достатку і земних спокус.

- Палаццо Барберіні — палац сім'ї Барберіні на однойменній площі в східній частині Рима. У приміщеннях палаццо міститься Національна галерея стародавнього мистецтва. Архітектори: [Лоренцо Берніні](#), [Франческо Борроміні](#), [Карло Мадерно](#)

РИСИ АРХІТЕКТУРИ БАРОКО

- – Ускладненість обсягів і простору, взаємне перетинання різних геометричних форм,
- – Переважання складних криволінійних форм при визначенні планів і фасадів споруд,
- – Чергування опуклих і увігнутих ліній і площин
- – Активне застосування скульптурних та архітектурно-декоративних мотивів;
 - Нерівномірний розподіл архітектурних засобів;
- – Створення заможної гри світлотіні, колірних контрастів
- – Динамічність архітектурних мас.
- На зміну раціональності Ренесансу приходить ірраціональність. Бароко в архітектурі характеризується пріоритетом, переважанням пластичного начала над початком тектонічним. Прагнучи створити незвичайний, підвищено-емоційний архітектурний ефект, зодчі часто нехтували логікою побудов планів, допускали невідповідності між зовнішніми обсягами і внутрішньою структурою споруди.

ФРАНЧЕСКО БОРРОМІНІ ПРАГНЕ ДОСЯГТИ ЗЧЛЕНУВАННЯ ДВОМА СПОСОБАМИ (ХРЕСТОПОДІБНИЙ ПЛАН+ОВАЛ). СПОЧАТКУ ЦЕ ВЕРТИКАЛЬНЕ ЗЧЛЕНУВАННЯ: В ЦЕРКВІ САНТ ІВО ДЕ САПІЄНЦА КОНТУРИ ПЛАНУ ТРИВАЮТЬ В МАЛЮНКУ КУПОЛА, НЕРВІУРИ ЯКОГО СПРЯМОВУЮТЬСЯ ДО ВЕРШИНИ БУДІВЛІ, ТОДІ ЯК БЕЗПЕРЕРВНА ЛІНІЯ ПІЛЯСТР СТВОРЮЄ РИТМ СТІНИ; ОДНОЧАСНО ЦЕ ГОРИЗОНТАЛЬ, БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ЯКОЇ ДОСЯГАЄТЬСЯ ТИМ, ЩО ОПОРИ ПОСТАВЛЕНІ ПІД КУТОМ.

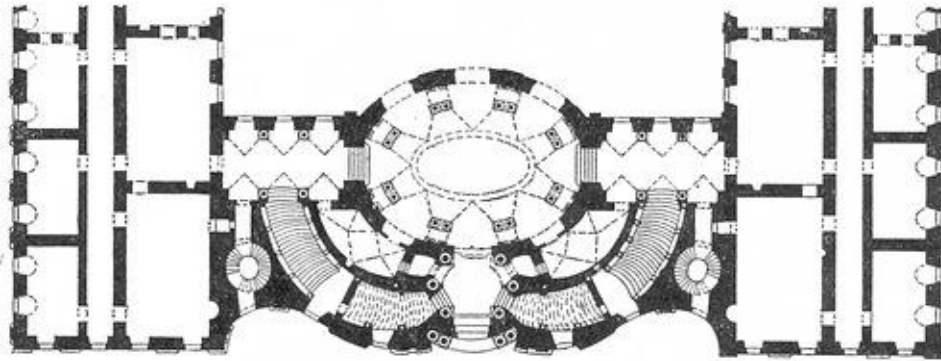
Сант Іво алла Сапієнца, Рим

Головний фасад Сант Агнеше ін Агоне.

ГВАРІНО ГВАРІНІ ІТАЛІЙСЬКИЙ АРХІТЕКТОР, МАТЕМАТИК, БОГОСЛОВ

- Його стиль — радикальне бароко, так звана «криволінійна архітектура». При цьому Гваріні застосовував свої знання у стереометрії, найулюбленішою формою його є овал.

Гваріні. Палаццо Кариньяно в Турині. План

ЛОРЕНЦО БЕРНІНІ

АНСАМБЛЬ ПЛОЩІ СВ. ПЕТРА В РИМІ

**Лоренцо Берніні Фонтан Чотирьох Рік на
площі Навона в Римі**

Джованні Лоренцо Берніні.
Аполлон і Дафна. 1622-1625.

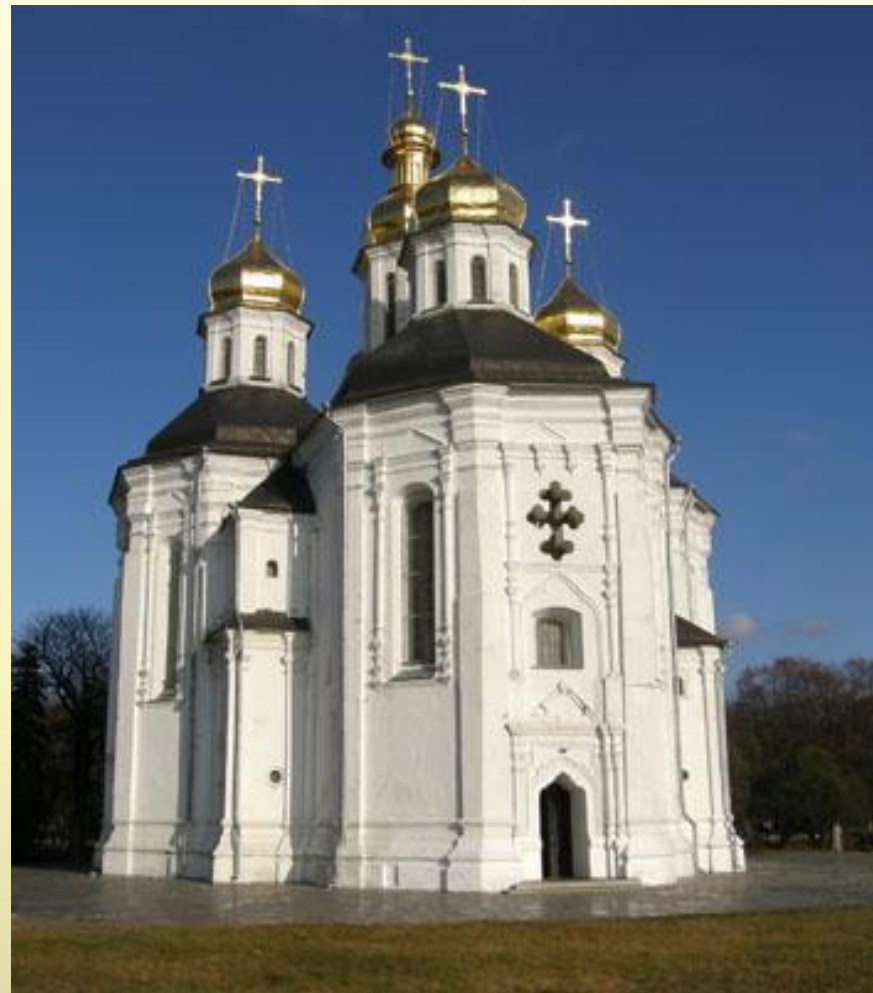
**Джованні Лоренцо Берніні.
Портрет кардинала Шипіоне Боргезе.**

УКРАЇНСЬКІ БАРОКОВІ ХРАМИ

Миколаївський собор у Ніжині

Козацьке бароко

Церква святої Катерини в
Чернігові

Храм Антонія Падуанського. Корець.

найстаріший храм міста. Заснований князя К. Корецьким в 1533 р. (За іншими даними - 1633), Названий на честь святого Антонія Падуанського. У 1706 р на місці дерев'яного храму був побудований новий кам'яний костел в стилі бароко. У ході реконструкції в 1916 р був прибудований додатковий неф.

ЦЕРКВА ЗАРУЧИН ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ ТА СВЯТОГО ЙОСИФА (НИНІ ЦЕРКВА СВЯТОЇ ТРИЙЦІ). ЛЬВІВ.

СУЧАСНОГО, АВСТРО-НІМЕЦЬКОГО ВИГЛЯДУ ХРАМ НАБУВ ПІСЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ 1881-1887 РР. ТА ПЕРЕБУДОВИ 1902-1904 РР. КЕРУВАВ ПЕРЕБУДОВОЮ КОСТЬОЛУ В СТИЛІ МОДЕРНІЗОВАНОГО БАРОКО (НЕОБАРОКО) АРХІТЕКТОР МІНАСЕВИЧ.

ЦЕРКВА НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТТЯ ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ (ДОМІНІКАНСЬКИЙ КОСТЬОЛ) ТЕРНОПІЛЬ

ЗБУДОВАНИЙ ЗА ПРОЕКТОМ ЯНА ДЕ ВІТТЕ
1749-1779 РР. (ЗА НЕ ПІДТВЕРДЖЕНИМИ
ДАНИМИ АРХІТЕКТОРОМ АВГУСТОМ
МОШИНСЬКИМ, ВІДОМИМ ПОЛЬСЬКИМ
АРХІТЕКТОРОМ 18 СТ., ЯКИЙ БУВ
АРХІТЕКТОРОМ ЗАМКУ В МИКУЛИНЦЯХ).

СОБОР СВЯТОГО ВОСКРЕСІННЯ. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

АВСТРО-БАВАРСЬКЕ БАРОКО ІЗ ВЕРХАМИ ВЕЖ ДЗВІНИЦЬ ЗАПОЗИЧЕНИМИ У ГУЦУЛЬСЬКИХ ДЕРЕВ'ЯНИХ ХРАМІВ ТА ЩЕ Й З ЕЛЕМЕНТАМИ КЛАСИЦИЗМУ. КОЛИСЬ БУВ КОСТЬОЛОМ ЄЗУЇТІВ.

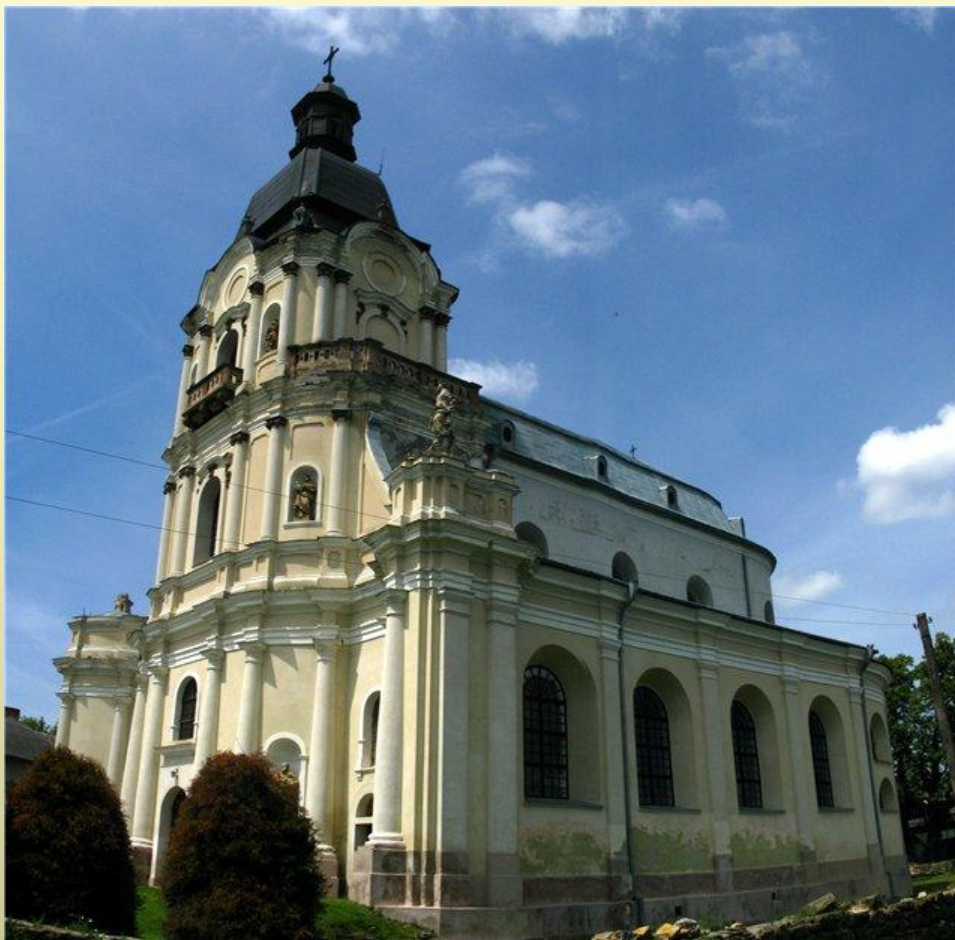
Єзуїтський костьол Петра і Павла. Львів

- Костьол єзуїтів став першою бароковою культовою будівлею у Львові. Вважають, що автором проекту був італієць Джакомо Бріано, який в той час працював головним архітектором ордену. Хоча відомо, що у Галичину він приїхав аж у 1618 році, відповідно спочатку храм будували без нього, але збудували небагато – лише на три лікті від землі.

Храм Святої Трійці. Тернопільська область. Микулинці.

Новий мурований костел почали зводити у 1761 році на кошти графині Людвіки Потоцької. Архітектором був чоловік її онучки, Август Фридерик Мошинський. За його основу архітектор взяв костел при королівському палаці в Дрездені. Наріжний камінь у будівництво майбутньої святині заклав Львівський архієпископ Вацлав Сераковський. Освятили добудований у 1779 році під титулом Пресвятої Трійці.

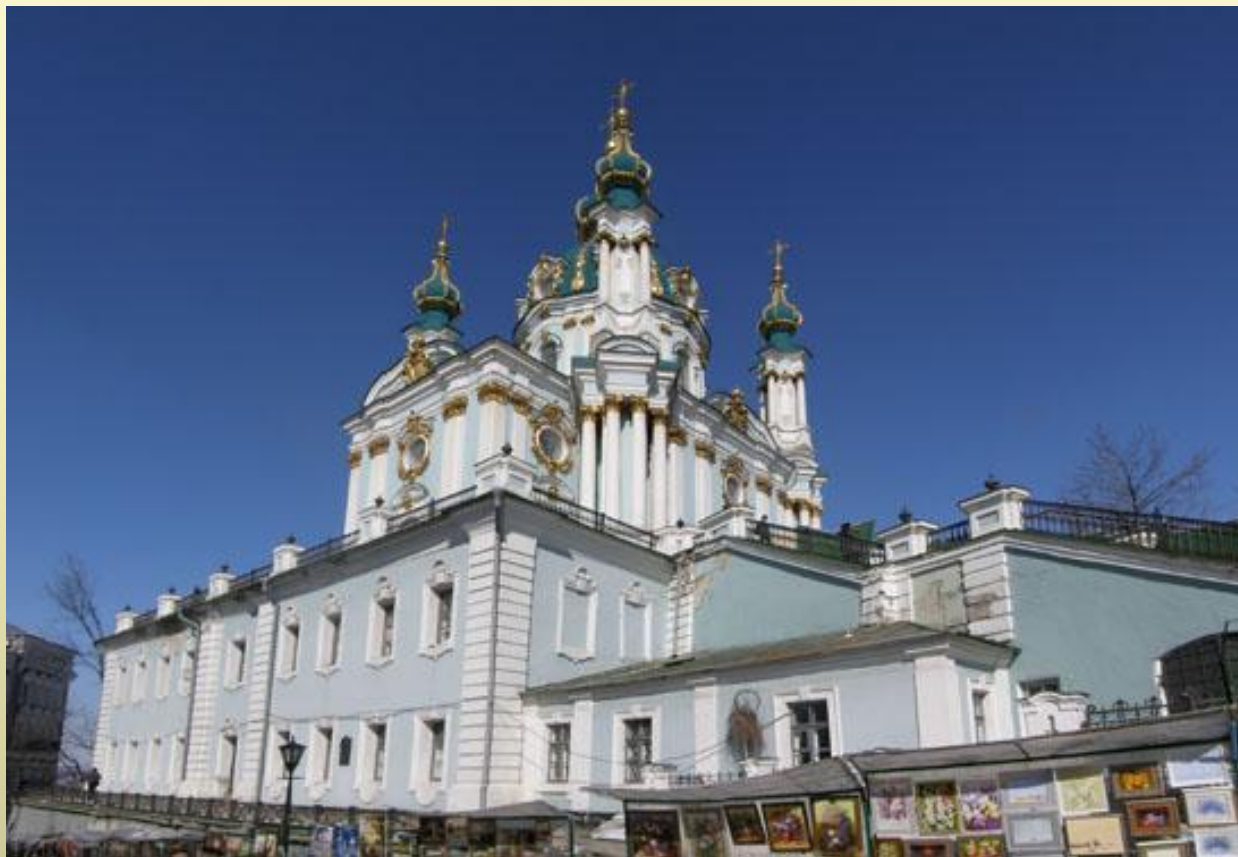
СОБОР РІЗДВА БОГОРОДИЦІ. КОЗЕЛЕЦЬ, ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ.

Цей собор, створений за проектом Растреллі архітекторами І. Григоровичем-Барським та А. Квасовим, вважався однією з найкращих архітектурних споруд Російської імперії. Його будівництво ініціювала родина Розумовських, які на той час були дуже впливовими людьми в імперії. Особливо це стосується братів Олексія та Кирила.

АНДРІЇВСЬКА ЦЕРКВА. КИЇВ

- У 1744 році Київ відвідала Єлизавета Петрівна. Подейкували, що імператриця хотіла влаштувати у Києві свою резиденцію, або навіть, за настановами свого чоловіка (Олексія Розумовського), перенести столицю у Київ. Але не сталося ні того ні іншого. Хоча Київ імператриці сподобався. Сподобались легенди про це стародавнє місто, а особливо легенда про апостола Андрія. Можливо тому Єлизавета наказала спорудити на Андрієвській горі церкву й навіть прийняла участь у закладці наріжного каменю майбутнього храму.

СОБОР СВЯТОГО ЮРА

Будувався собор протягом двадцяти років (1744-1764 рр.). Ініціатором будівництва був греко-католицький митрополит Атанасій Шептицький. Керував будівництвом архітектор Бернارد Меретин.

Атанасій Шептицький помер через два роки після початку будівництва. Всі фінансові зобов'язання лягли на плечі його племінника — нового львівського єпископа та київського митрополита Льва Шептицького. На честь небесних покровителів двох фундаторів собору із роду Шептицьких геніальний Іоанн Георг Пінзель створив скульптури святих Лева та Атаназія

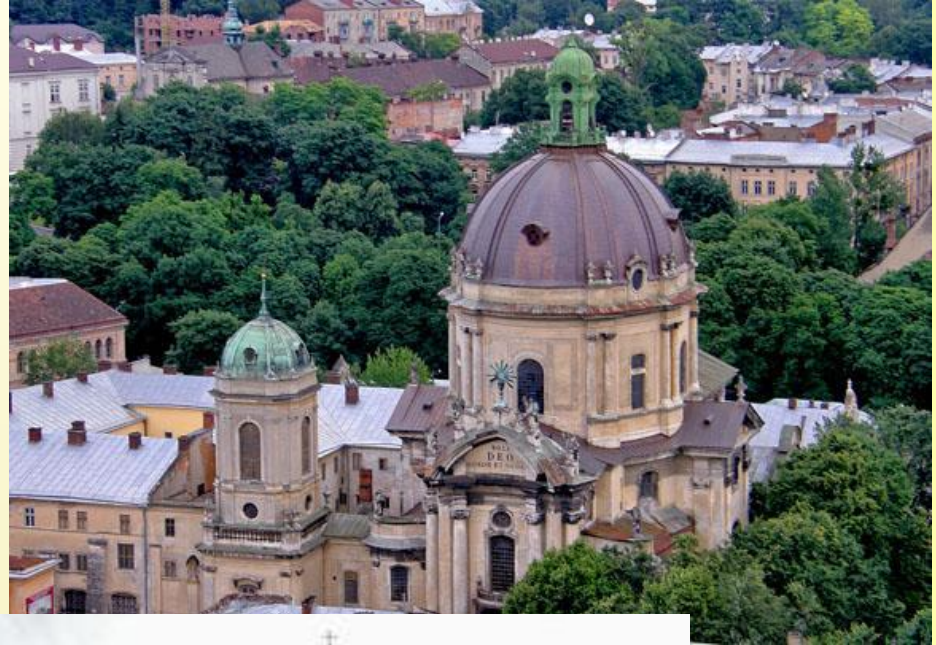
ЦЕРКВА СВЯТОГО АНДРІЯ (КОЛИШНІЙ ХРАМ БЕРНАРДИНЦІВ)

Архітектором будівлі до 1618 року був Павло Римлянин. Після його смерті будівництво продовжив Амброзій Прихильний. Загалом тривало воно із 1600 по 1630 роки.

ДОМІНІКАНСЬКИЙ СОБОР

У 16 столітті домініканці звели кам'яний готичний собор, який став головною їхньою резиденцією в руських землях. Готичний костюл впав від старості у 40-ві роки 18 століття. На його місці у 1749 році заклали новий храм – собор Божого Тіла. Проектував споруду інженер Ян де Вітте (виходець із родини кам'янецьких вірмен, майбутній заступник кам'янецького коменданта та батько Йозефа – чоловіка легендарної куртизанки Софії Вітг-Потоцької). Будівництвом керували спочатку Мартин Урбанек, а потім Кшиштоф Мурадович. Фінансував будівництво Юзеф Потоцький.

Людина доби бароко

Мода доби бароко

Нове у житті суспільства:

- виделки, серветки;
- дуелі;
- променад (прогулянки у парку), каруселі, гойдалки;
- картярські ігри;
- маскаради;
- феєрверки;
- уніформа в арміях.

